

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ԿԱՐԾԵԱՑ ՀԱՆԴԷՍ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ

Մամուլը իւրաքանչիւր շրջանը՝ 52 օրինակ է:
Ստորագրութեան տեղն է Պօլիս, Զինճիւղի—խան վերի յարկ
թիւ 18:
Դուրս երթալիք թերթից փոստայի ծախքը առնողին վրայ է:

Շրջանին գինը դահեկան կանխիկ	60
Կիսաշրջանը »	30
Մէկ թիւը՝ փարսյ	30
Մասնացմանց տողն է դահեկան	2

Բ. ՏԱՐԻ Բ. ՇՐՋԱՆ

1870

ԹԻԻ 64 ՄԱՐՏ 21

ԳՕՆՎԱՆՍԻՐՆ

Կաթողիկէ Կէֆէ Սրբեւելք Հայոցդինները, անցեալ կիրակէ գօմջու չաթլատան կերպով՝ ժողով մը կազմեցին Ս. Սսկերերան եկեղեցւոյն մէջ, ՅՈՒՆՎԱՐ 25ը ծիծէն կտրելու և անոր դատարարակութեան առաջին հրահանգները սկսել տալու համար:

Մենք ալ նոյն օրը մեր սովորական կէօզիւ պուտաքտան սագընմաղ հետաքրքրութեամբը հօն դանուեցանք, առանց որ և է երկիւղ մը կամ կասկած մը ունենալու անցեալ շաբթուան Տիփոյական «Գոֆ»-ի մէջ: Եւ առած բերնեղնուս համը աւրելէ:

Ժամը 7 ին, ինչպէս ազդագիրը կը տրամադրէր, 4000 ի չափ անձինք ամենայն պարկեշտութեամբ դաւիթէն ներս մտան, յորոց ոմանք ոտքի վրայ կեցած, ոմանք աթոռի վրայ բազմած եւ ոմանք վերնատունը քաջուած առեանը բացուելուն անհամբեր ողւով կօպանէին:

Ստոնց մէջ ոչ միայն ամէն կարգի և ամէն աստիճանի ազդայիններ անխափր կերպով ներս ընդունուած էին, հապա նաեւ իրենց բուն իսկ հակառակորդաց կողմէն ալ շատ մը անձանաչ և տալախը ուռեցեալ անձինք և ազդ խըմբադրաց զրեթէ ամէնքն ալ հօն ներկայ ըլլալով այս քաղաքավար բազմութեան թիւը կաւելցնէին: Եւ ինչ ահագին տարբերութիւն մը

կը նկատուէր այս համախառնութիւնը Հասունականաց անցեալ շաբթուան ամբօխին հետ բաղդատելով:

ՀԱՅ, սաստիկ զգուշութեամբ նոր իճատ հընարքներով չորս կողմէն պաշարուած, խօթին թաղաւղ և ոչ մէկը ներս դուրս մտնելու և ելնելու արգելուած, դուցէ քանի քանիններու ալ ոսկորներնին չհամրած՝ դուրս չհանած ու առօք փառօք մեր տառօսին արժանացած:

ՀԱՅ, դուռները կռնկի վրայ բաց, ամէն բան ճակատաբաց, և բառական սիրալիր ընդունելութեամբ իւրաքանչիւր ոք յարգուած:

ՀԱՅ, ընդհանրապէս խաւարի մէջ գործ տեսնել ուղղորդները սաղէն սօլէն բան մը յարկը տակելու աչքերնին տնկողանօթի Գարիկներ, Հայոթիւնը անխղճաբար քարէ՝ քար փատէ՝ փատ զարնողներ, ազդ. նուիրական իրաւունքները վայրաւար ոտնակոխ ընելու անպատկառ յանդգնողներ, մէկ խօսքով ազդութիւնը երկու փարայի վարձկանաբար պէ՛ պէ՛ ծախողներ, որոնց մէջ ամենէն առաջին և մինչև իսկ Յուդայի ընկերակից ըլլալու արժանատր են երկու վասակ, ու չկուրլուղու քէնտինտէն Մարդպաններ:

ՀԱՅ, լոյսի մէջ բացարձակ գործ տեսնողներ, իրենց բոլոր կարողութիւնը ազդին վերակենդանութեանը և յառաջագիմութեանը ուղուին գնող վեհանձն հարուստներ, բանի

բուն և դործունեայ ճշմարիտ ազգասէրներ , ազգին յիսնամեայ սրթնոտած վերքերը բժշկելու և առողջացնելու ձեռնհաս տիրութեամբ դարմանողներ , որոնք թե թե ի տուած , մէկ սիրտ մէկ հոգի գիշեր ցերեկ իրենց վիճակայեալ հանգիստը , զբօսանքը , ընտանեկան զրուարճութիւններն միանգամայն ազգին սիրոյն շոհելով , իրենց փափուկ կեանքը նեղութեանց եւ աշխատութեանց ենթարկելով՝ ապագայ պատմութեանց մէջ անուննին կանմահացնեն :

Հոս , իրենց արեւնակից եղբայրները , տին տիւշմանը տէյի թշնամաներու և վատահամբաւելու խորճ չընելով և դանան նէ դդալ մը ջուրի մէջ զանոնք խեղդելու առիթ չվիսցնողներ :

Հոս , իրենց հակառակորդաց հետ սիրով և քրիստոնէական վայել եղբայրութեամբ վարուելու յորդոր և քարոզ կարգացողներ :

Հոս , եռլարը ժողովուրդին բերանը թախմիշ ընելով , ուղած տեղերնին քաշկուտելու ճիգ թափող դիմակաւոր տանկուտիներ և ամինճի , բէք կուլէճի , զապուլումուզճի սիւրիւ մը խամսալաթներ :

Հոս , ամենէն յետին և աննշանի մը օրինաւոր կարծիքն ալ յարգել գիտցող ազատամիտ ատենակալներ , և ասոնց պատիւը ի սրտէ ճանչցող ուսումնական Հայու զաւակներ :

Հոս , աղուէտաբար ռամիկին քիթէն բլունելու վարպետութեամբ հնարուած բացարձակ բուէ վաստկողներ :

Հոս , ժողովրդականութիւնը մեծարող ազատ ու անկախ ընտրութեամբ սրտշուած ժողովականներ :

Վերջապէս ,

Հոս , կոյր յետադիմութիւնը՝ Խեօբէն աւ յառաջ վաղցնելու ամեն ջանք ՚ի դործ դնողներ :

Հոս , լուսաւոր յառաջադիմութիւնը , քաղաքակրթութիւնը , կարծեաց ազատութիւնը , գոնէ քայլ առ քայլ յառաջ մղելու համար հոգի առնողներ :

Եւ եթէ այս երկու հակառակամարտ կուտակցութեանց բաղդատութիւնը մէկիկ մէկիկ դրել պէտք ըլլայ , Պարնապոյին պոչէն ալ , Բելամին անիծից արմատ կոնդակէն ալ երկայն

կըլլայ : Ասոր համար կարճ խօսքով ընթերցողաց հասկցնելու մտքով՝ սա հնարքը գտանք : Կուղեմ հասկնալ ի՞նչ է Հասունեան մը , և ի՞նչ է Հակահասունեան մը :

Այս վերջինին քով՝ շեր առջինը , ու գլխի վայր տնկեցուր , ինչ տարբերութիւն որ դրանոս դիրքով՝ նոյնը իմացիր նաեւ սկզբունքով :

Հիմա անցնինք ժողովոյն պատմական նկարագրութեանը :

Վսեմ : Ատենապետ Պէյը ատենանը բացաւ Տաճկերէն լեզուաւ հետեւեալ ատենաբանութիւնով :

Էֆէնտիէր :

Յուշվար 23 թարիխիլէ Շարի Էրմէնի Գաթօլիքէրի թարափընտան Համազգեաց ընկերութիւնըն մահալլինտէ թաղրիպէն պէշ Էլիզ քիշիտէն միւրէքքէպ պիր ճէմիյէթը ումումիյէ թէշքիլ օլընմըշտոր : Եւ պու ճէմիյէթ թարափընտան մուրախսաս սրֆաթը իլէ օն պէշ զէվաթտէն միւրէթթէպ պիր մէճլիս թային օլունուպ սլունլարա պէշտէնիդին տախի մին զայրի իսթիհզազ հասազ օլունտուղունա մախսուէն թէշէքքիւր իտէրիւմ — Մալիւմիւնիւզ տիր քի իշ պու մէճլիսին վաղիֆէսի տէվլէթը Ալիյէ թարափընտան ճէմաաթըմըզա վուզու պուլաճազ Էմրիլէրի վէ ճէմաաթ թարափընտան տէվլէթէ օլաճազ իսթիտալէրի արզու պէշան իթմէք , վէ սանիյէն միլլէթիմիդին էօթէտէն պէրիւ հաիլ օլաղը հուդուզ վէ իմ թիյաղաթընը մուհաֆազա Էյլէմէքտէն իպարէթ իտի :

Օլ ճէմիյէթը ումումիյէին ազտինտէն պէրիւ դըրք պէշ կիւն միւրուր իթմիշ տիր Պիր քէրէ օլ վաղըթաաքի լալիմիդի հաթըրմըզա կէթիլէլիմ — Պու պապտէ ուղուն թաֆսիլաթէ կիրմիյէ հաճաթ կէօրմէմ : Օլ վաքըթ պուլունտուղունը մէվքի վէ իսթիտալէրիմիդին նէտէն իպարէթ օլաղընը միւթալաա իտէրէք , նէ դատար թէշէքքիւր Էթմիյէ սէպէպլէրիմիդ օլաղը ճիւմէնին պիտիլի շէյլէրտէն տիր :

Մալիւմիւնիւզ տիր քի պու կիւն ճէվլէթ Շարի Էրմէնի Գաթօլիքէրիլին ումուրու ատիյէ վէ Էէվմիյէսի իշլին միւթաղիլ պիր բէամի մահալլիլէ պիր մէճլիս վէ պիր մէօհիւր իհասն Էյլէմիշ տիր , լաքին պու մէսէլէ միւհիւմճէ օլուպ , ճէվլէթ պու պապտէ Բօմա իլէ պաղը մուխապէրէյէ կիրմիշ օլաղընտան մէսէլէ քեամիլէն թէսլիյէ օլընընճալա դատար Ս. Յովհանն Ոսկեբերան վէ Օրթաքէօյ քիլիսէսի իլէ իտարէ օլընմամըզ տէվլէթճէ թէնսիպ օլընմըշտը :

Միլլէթէ չունու բէճա իտէրիմ քի պու տարիէ-

տէն չըզմայալըմ: Չիւնքի պիղիմ հուգուգուգուգու տէվէթին հուգուգու տէմէք օլտըղընտան չիմալիյէ զատար նասըլ եօլըլիյէ տալլաւտըք իսէ կինէ օլ սուրէթտէ տէվամ իտէլիմ: Ինչալլան չօք սիւրմէղ թէմաւնն մուգֆաղ օլտըրըլ:

Պիղիմ մէճլիսիմիլ վաղիֆէսինի իշթէ պու սուրէթտէ իքմալ իթմիշ օլուպ շիմտի Պապը Ալիյէ արղ օլունմաղ իշիւն ենէլտէն պիր մէճլիս ինթիլիսալ իտէճէք օլտուգուսուգտան, ճէմաաթ ումուսէն տալթիթ օլունարաք իճթիսալ իթմիշսինիլ: Կթիլիսալ մատտէսինէ կէլինճէ, վարազալէր իւզէրլինտէ մուգատտէմ ինթիլիսալ օլունան մէճլիս աղապընըն իսիմէրի իլէ, միլլէթ ուղըրուսնա չալըշմազա հաղըր օլան սալըր պաղը զէվաթէն իսիմէրի տալիթալ ունէշ օլընմըշ տըր: Հէքէս չու թէքլիֆ օլունանլարտան վէ կախօտ պու վարազալէրտէ իսիմէրէ մուհարէր օլմայիւպ միւնասիլ կէօրալիլ սայր զէվաթտէն օն իքի աղա վէ պիր բէիս ինթիլիսալ իթմէլէրի բէճա օլունուր:

Պիր բէճամ տանա վար սըր, մուխալիֆ թարաֆա սալա ատալթէթ վէ խուսուսթէթ կէօթիթէրմէյէլիմ: — Գազկա վէ նիդատէն վէ աթըշմաքտան սաղըղը միսիլիւ պիւթիւն պիւթիւն իշթիլալ իտէլիմ: Չիւնքիւ ճիւմէլմիլ կինէ գարընտաշ օլուպ, ինչալլան պիր կիւն օնլար տա պիղիմ տալամըղըն հաղու օլտըղըն անլարլար, թասաթ իտէրլէր, վէ կինէ պիր վիւճուտ օլտըրըլ:

Էֆէնտիլէր, մալիսիւնիւղ օլտուգու իւզրէ, պիր միլլէթին մէպինիյէթի վէ թէրպիյէսի պէօյլէ մէճլիսլէրտէ թէպէյլիւն իտէր: Ճիւմէլմիլին արղուսու իւզրէ, մուգաքէրէմիլին տալիլի գօլայ սըրալը օլմաը իշին, հէր քէս այրու այրու սէօղ իսթէյիւլ, էօյլէ պէյանը էֆէհար օլունմասընը խաթըրա սըրաղմաք իւզրէ իլալէ իտէրիմ:

Ասկէց վերջը քանի մը կէտերու վրայով թէպէտ քիչ մը տաքուկ, բայց քաղաքավար կերպով վիճաբանութիւններ ըլլալէն ետքը 12 անձանց ընտրութեան համար գաղտնի քուէարկութիւնը սկսաւ:

Եւ մինչդեռ քուէհամարը իրիկուան կամ հեաեւեալ օրուան ձգել կը խորհէին, մասնաւորի մը կողմէ խոնարհ առաջարկութեան մը ականջ դրուելով, նոյն օրը քուէհամարը Մանափողոյ մը յանձնուելով, անմիջական գործադրութիւնը ընդհանուր հաւանութեամբ որոշումն ըլլալով ժողովքը վերջացաւ, եւ երբ բաղմութիւնը խաղաղ ու հանգիստ դուրս կէլլային, եկեղեցւոյ բոլորաթիւք

գտնուած տուներուն պատուհանները դատաստանի պատկերի պէս շարուած կնիկ էքիկ մարդերէլա զերտէյախառն նոտեր բազմութիւնը կը զննէին մենք ալ տան մը օրմին կրթնելով, իմացանք որ երկու օրիորդ կ'իստակցէին:

— Գա, Գաթիք սէնինքինի կէօրիւրտէն նէ տույարօրն:

— Պէյ օլլունտա նէ կէշմիշ կէշմէմիշ հէվիսինի տույարըմ:

— Էօյլէ տէյիլ, եիւրէյինտէն պիր տույիլու տույմաղմըսըն:

— Այն քըղ գարտաշ պիր տէֆա կէօղլունիւն էօնիւնէ կէթիր Գաթիլիքի, օ բիւթիւն վաճուտումտա պիր թիթիթէմէ տիր պաշար, ... աւան Յիսուս Մարեամ քիլիսէ վաղթը շէյթան օլտուն պանա պաք հէր քէս ժամա կիտէյօր:

— Հայտէ սէնտէ տէլի ... օ քիլիսէյէ կիտէնէր մէճլիս օլաճագլար տա աքըլարըլըլա գերապայք առընդը իստէմէյէճէքլէր: ճէհէլլէմ քիւթիւքլէրի էշէքեան վարդապետ տէտիքի հէպսի տէ միւրերալ տըր:

— Ույ տէմէ, պարէ քուլաղըրըլ քիրլէն մէսին հէմ օնլար հայակախեալ ըմըշ:

— Գա ճանըմ պու նէ իսիմէր հայակախեալ նէ տէմէք տիր:

— Նէ պիլէյիմ իշթէ ֆարմասին ըմըշլար շէյթանա սրդի օլմուշլար ինանըրսան Մաքար նաճը վարդապետ բէք չօք մըշլար տէտի ամմա ունութումմ:

Այս միջոցին կարճահասակ, կակաքիթնա կան մէկը:

— Ծօ՛ Անդօան, ֆիւբէլիյի պուլտուն մու, հարցույ կապուտ անդրավարտիք հադաժ անձօրդի մը:

— Աղայ, հերետիկոս վարդապետին հէվիսինի կէօղաէն կէշիրալիմ ամմա, ֆիւբէլի տէյիլալ քուլաղը տէլիքլիսինի պիլէ կէօրմէտիմ:

— Վայ կիտի հայվան վայ, կիտ իշինէ պէյ նամաղ, սէյիս Անտօն սէնտէն աշըք կէօղ իմիշ ամմա օ տու պիր իշ կէօրէմէմիշ:

Սնկիւն մը քանի մը հինաւուրց երիտասարդներ տաքութեամբ կը վիճէին, եւ ալ անոնց մօտեցայ:

— Պանա պաք Արթին պիլ սաղ օլտուքճա

հէր նէ քի ետքսանըզ էջիւնէրէք սէօյլէրիմ քի պիղ հասունեանլար, պիր կիւն տէյիլ իսէ պիր կիւն Հռովմանըն դուրթարըծըսը օլմաք կիւնէշինէ նայիլ օլաճաղըզ արթըք տիւշիւն քի պէօյլէ մէճլիւլէր քաշ փարայ էտէր :

— Հաքիլըն վար, պատասխանեց միւսը, էսկի վաղըթտա կապիտուլըն քաղլարը քէնտի շամաթալարըյա Հռովման քուրթարըծըսը օլտուլար շիւտի տէ տէմէք Բստամպօլ կապիտօլունըն քաղլարը կիւրիւլթիյէ պաշլայարաք՝ Հռովմանըն իքինճի քուրթարըծըսը օլաճաղլար էօյլէ՞ մի :

Այս խօսքին ծիծաղնիս չ'կրնալով բռնել հեռայանք իրենցմէ : Անդին եկեղեցւոյն դռնէն խուրշին մէնդէլի մը հեռու, երկու սեւաղղեաց մայրապետներ, յապուշ կրթեալ կ'սօսէին :

— Ղայրը նէ՞ պիլէյիմ, սէն պու մուրեալ լարըն էթտիքէրի կունահա ույուպ երեղիւնկէ վուրմա :

— Իսամկէլ մայրապետ, զըզ դարտաշըմըն իւրեասը կէլտի՞ տէ չըխաը : Կէշէն կէճէ տուաւ սընը պիթիրիպ տապէլ տօսպէլ սուապտին տապպէլ ամինինի տէյինճէ լարղրտաք եաթմըշ, նէ կէօրսէ էյի :

— Ղըզ Մարկօկէլ նէյմիշ կէօրտիւղիւ :

— Նէյնէն, սիղին Հասուն էֆէնտի շէյթանլարըն էլինտէ իմիշ, քիմի սուրբ սախալընտան քիմիսի օրհեալ եախասընտան չէքիշտիրիյօրլար ըմըշ, չօլունու Լահամկէլ կէօրիւնճէ, օրտան նէյէ օղրատըղընը պիլմէզ, հէմէն տիրազղըլ իտիւպ, իւզիւնէ իւշ աէֆա հաչընը չըխարընճա կուք հալ շէյթանլար տէֆ օլուր : Էյ սէն տէ պիլին Լահամկէլին կուճու իթմէզ ամմա, բէխ ճէսուր տուր օղուլ :

— Նէյէ պիլմէյին քիմ՝ Հասուն էֆէնտիմիլի շէյթանլարտան զուրթարտըղը իշին նիշէ լիւաղատար ներօղութիւնլարա նայիլ օլաճալի քի . . .

— Մեա տիննէ տէ պախ շէյթանլար պրախմամըշլար Հասուն էֆէնտիմիլին եազղասընը, հալաղել օլտուլարընտա սիւրիւյէրէք պարասար կէօթիւրմիշէր :

— Սէն եէթիշ մայրիկ անաթ, իշթէ պախ Լահամկէլին երեւասը նասըն տա կէլտի չըխաը, շէյթանլար կէլտիլէր պիղտէն մուրեւ օլանլարը պախ նասըլ թութուպ թութուպ կէօթիւրիւ :

յօրլար, հէմ զըզ պիլէսին պու հերետիկոսլարըն եանընտա պիրէր տէ սազայէլ վար :

— Աման զըզ ունութմազսանտա ախշամա վարդապետ էֆէնտիլէ սօրալըմ քի, կօրունմէզ սաթայէլէրտէ Մանգուլ իսիմէ վար մը, պու կունէր զուլաղըմա աէյաիլտի, պիլմէմ քը վարդապետ էֆէնտի հէֆիսինի թանըր մը ահ Հասուն էֆէնտիմիլ պուրտա օլսա նօլուր տո՞ւ, հէլէ օնուն տանըմատըղը շէյթան եօխ տուր տէսէմ կէրէյի տիր անա օղուլ :

Քայլ մ'անդին երկու տանկրտախներ՝ քի թերին իրարու փակուցած :

— Չերօմինտա ազա՞տույտունը քօթու քօթու պի շէյլէր տէրմիշ Մանգուլ :

— Եանլըշընը օլմալը էֆէնտիմ պէնտէ օլտուտում անղ բէխ կօզէլ մէթ էթմիշ, պիղիմ Չէմէնիմիլի Բաստըրմամըզը հէմմէն կօյուն պիր զաթընա՞տախ եուխսէլթմիշ, կայսէյրիլին իսմի պաթտալ օլտու տա կէթտի, Մաղուլ օլխընըճա ֆիթրինի աննամալը : Տույուլումա՝ կէլէն հաֆթա պիղիմ արմըտլարը շէօյլէսինէ պիր մէթ իտէճէի քի նէյնէն . . .

Տեսանք որ այս տեսակ տանծիկօթաքանութեանց ծայրը ճօթը չ'կայ, ու մեր չափաղանց հետաքրքրութիւնն ալ կասկածի առիթ տալով գլուխնիս նոր նոր փոփոքկաց չ'մասնելու համար ծնկերնիս ուսերնիս տուած տուն վերադարձանք :

ԿԱԽԱԿԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆՐԻՍ ՄԸ

Երէկ իրիկուն հոգնած դադրած, տունս գառնալով, կերակուրէն ետքը սա մեր Հայ եղող, Հռովմական չեղող ու կաթուղիկեայ ըսուող եղբարց մէջ ճիզլիթներուն հանած կըռիւններուն վրայ կը մտմտայի, խըրսս չըմինէին պօլ փայտ նետելով կառնէի, ու երբ դուրսը հօվը խենթի պէս կը մռնչէր, ու ներսը կրակը կը ճարճատէր ու ալէֆները քաւարանի հոգիներու պէս օճախին պատերը լցելով, ճըւալով ու ճչելով, օճախին մէջէն դէպ երկինք կ'արծըկէին, ես, ինքզինքսիս պատմութիւն մը ձեռքս առած, ու տուլիշ եղած, պատկերները ու մէջի հերետիկոսները, չարչարանքները, բազէրանները, սատանայները սէյիւր կ'ընէի, մէյ մ'ալ օտային դուռը բացուեցաւ ու

բարեկամ մը ներս մտաւ, ըսելով.

— Ի՞նչ կ'ընես կոր նայինք, իմացա՞ր եղածները.

— Հայր օրուսն, ի՞նչ կայ, ըսի.

— Ձեռ գիտեր, կաթուղիկ Հայերը բանադրեցան. Պապը մեր եպիսկոպոսները բանադրաւ, Հատունը հօս կուգայ կոր, շատ մը ինք վիզիթօրներով. վարդապետները պիտի կախէ, աշխարհականներուն քիթը պիտի կտրէ.

— Ստամ գուն ալ... էյ նանըլ, պիտի կրնա՞ք դիմանալ.

— Մաշայլահ. ինծի պէս տասը հազար տրեւելեան կ'ելլայ որ բանադրանք մանադրանք հիշ հողերնին չէ. հօշ անդիի թարափէն ալ քեզի քանի՞ հատ ցուցնեմ որ, նէ Պապին կը հաւտան, նէ սատանային... ամա մինակ կը նիկները կը վախնան կոր... ան ալ ամենը չէ. հէմ ալ ի՞նչ գիտնան խեղճերը. Պապը եանըլ միշ չըլլար կ'ըսեն կոր, էյ եանըլմիշ չ'ըլլայ նէ, դուն պին երը կաթուղիկ եղիր, կաթուղիկ չես աէ նէ...

— Հոգ մըներ, կնիկները մենէ խելացի են, անոնց հէլէ աղւորները հողեղէն էրիկ մարդս եանըլմիշ չըլլար ըսես նէ, քիթերնուն տակէն կը խնդան...

— Իշթէ նայէ, ըսաւ բարեկամս. իս հիմայ կախեցին. շիւքիւր Սլահա, պիր եէրիմ աղըմասը.

— Ի՞նչ, ըսի, տեղէս ցատկելով. քեզ կախեցին. ո՞վ, ո՞ւր.

— Իշթէ սա վերի խուցը. եկուր տէ նայէ, տահա կը կախեն կոր... իմին բէք խօշս եկաւ...

— Երթանք նայինք, էօմրիւմտէ պէօյլէ շէյ սէյր էթմէտիմ. աման երթանք, անսնանք սըլիկայ.

Տեղէս ելլալուս պէս, բարեկամիս հետ մէկ տեղ վաղերով վերի խաթի սայօնը ելանք, որ տահա նոր ալ մօպլէ ըրեր էի. Սէջը սեւ խառնիճաղանճ մը կը վլատար, չորս դին սեւ պատած էր. տուվարները, թավանը, դեռիներ, ամեն տեղ սեւերով դոցած էին. Սլ չդիմացայ ու պօռացի. «Սա ի՞նչ էտէպսիզուլթիւն է, սալօնիս մէջ լեցուեր են աս բիս մարդիկը, էշեաներս պատիհալա չառի»...

Սա ըսելու ատենս, բարեկամս թեւէս պիր տիւղլիէ կը քաշէր, սուս, ճանըմ, սուս, կ'ըսէր. կեցի՛ր քիչ մը, ինչ թօհաֆ բաներ պիտի տեսնաս.

— Հախ ունիս ըսի, լնցունեն տէ՛ ետքը ես անոնց ամենուն ոսկորները կը կոտորեմ... կեցի՛ր... սա ո՞վ է, հարցուցի սեւ մարդ մը ցուցունելով, որ խանաբէին վրայ կոկողիկ ըրեր նստեր էր, գլուխը էրկան սեւ քիւլահ մը դըրած...

— Ա՛ն, ըսաւ բարեկամս, ինք վիզիթօրներուն գլուխը, Տօն Գարադօնճօրսնին է, որ հիմայ մեր վարդապետները մէկիկ մէկիկ պիտի կախէ...

— Սղէկ մը օտային չորս գին նայեցայ ու տեսայ որ մեծ հազըրլըխներ ըրեր են. բոլոր պատերը դոցած էին աշընմիշ, բատանմիշ եղած խըլըճներով, պալթաներով, շիշերով դամերով, չէքիճներով, քէրբէթիւններով հինցած փատած, աշխարհքէն վերցած մաքիւսներով, որ զահէր հիրետիկոսները չարչարելու, միսերը և ոսկորները կտրելու, կտորելու, բրցընելու համար էին.

Մէյ մըն ալ քանաբէին վրայ նստող ձիւ աղը ոտք կելլէ ու սանկ ճառ մը կը խօսի.

«Ո՛վ իմ աղբարներս. այսօր տահ մեր աղբարներուն մէջ մտած հերետիկոսութեան քէօքը պիտի անիծ ենք, հերճուածը պիտի ըռլնացունենք ու կրօնքին թշնամիներուն գլուխը պիտի ջախջախենք, որպէս զի անմեղ հօգիւնները արքայութեան ճամբէն չխոտորին. այս է տահ այսօրուան մեր սրբազան պարտքը. Ուստի մէկիկ մէկիկ եկէք շարրուեցէք սա դիմացս որդտանեմ. նախ դուն, Տօն Բառաքաքօլանի, այսօրուան ցնծումին նախագահ կընեմ իմ տեղս, սա հերետիկոսները դուն պիտի դատես. տահ քեզի օգնիչ ըլլան Տօն Բարամքարօնի, Տօն Բաբառէլլի Տօն Բաֆառաքաբէլլի Տօն Բարնաքսիան, Տօն Բարադաթիա, Տօն Տօն... բացց այսչափս կը բաւէ. Շեզի լիուլի իշխանութիւն կուտամ քննելու. հարցնելու, փորձելու, արդիւլելու, կապելու, կախելու, կախակայելու, բանադրելու, բանադրուչելու, ևայլն, ամեն իշխանութիւն կուտամ որ հերետիկոսներուն դէմ սովոր և արժան է դործածել, ձեզ նայիմ:

Մէյ մ'ալ Տօն Գառաքաքօլանի մէջ տեղ
դալով, խօլթուխլու սանտալիայի մը վրայ կը
նստի ու կըսէ .

— Տօն Գառաքաքօլանի, շուտ բեր նայիմաս
հերետիկոս շուները . . .

— Սրբազան տէր, կը փնտռեմ կոր ամա,
նէ հերետիկոս կայ հոս, նէ շուն . . .

— Ի՞նչ ըսել է ան. շուն բերէք կըսեմ
կոր . . .

— Բերեմ ամա . . . չեն թողուր կոր .

— Ո՛վ է նայիմ որ թողուր կոր. իմ հրա-
մանիս դէմ եկողն ալ բեր, ան ալ կախեմ . . .

— Բերեմ, բերեմ ամա (ինքնիրեն) ո՛չոյ-
լէմէսի դօլայ տըր (բարձր) եթէ ձեր Սրբա-
թիւնը ներէ . . .

Անդիէն Տօն Գառաքաքօլի մէջ տեղ կը նեա-
տի ու կըսէ. «Ո՛վ սրբազան տէր. ես ասոր
ճարը կը գտնամ էյեր կը ներէք նէ. ի՞նչ եր-
կան բարակ ատեն կորսնցունենք. հերետի-
կոսներուն մէկիկ մէկիկ ետեւէն վաղէլէն իսէ,
սա սըտեղը սամանէ շինուած մարդ մը հաղըր-
լամիշ չըրլէնք մի, իշթէ պիւթիւն հերետի-
կոսներուն տեղ անիկայ կը կախենք . . . »

Այս նասիհաթիս բոլոր մէհլիսը բէք կը հաւ-
նի. ուստի Տօն Գառաքաքօլի ու Տօն Գառաքա-
դաքէլի մէկ եղած մարդու պոյ գուզլա մը մէջը
սաման լեցուած քաշքուտելով կը բերեն օտա-
յին դրան քով կիւճպէլա կը կսցնեցընեն. Ան
ատեն Տօն Գառաքաքօլանի հարցուփորձը կը
սկսի. Տօն Գառաքաքօլաքէլին ալ դուզլային
թէրճիւման նասս ըլլալով քովը կը կենայ որամեն
հարցմունքին պատասխան տայ. Տօն Գառա-
քաքօլանի կը սկսի պատլէն .

— Զուրցէ, թշուառական, հերետիկոս, ա-
նիծեալ, դժոխքի քիւթիւկ, դուն կաթոլիկ
ես .

— Այո՛, տէր . . .

— Ծո՛ւ էշ . . . ատամնի ճէվապ կուտան .
ինչ որ ըսեմ նէ, չէ՛ ըսէ. Բեղի կը հարցընեմ
կոր որ կաթոլիկ ես .

— Չէ .

— Բէք աղէկ. մեր պատրիարքը մենք
ընտրենք ըսող հերետիկոսներուն հետ պիր-
լիկ ես .

— Չէ . . .

— Հո՛յ ախմախ, հիմա ալ չէ կըսէ . . . հա
ըսեմ նէ . . .

— Դուք ըսիք որ չէ ըսեմ, հա՛ .

— Անխելք մարդ, տեղին կէօրէ . . . դրէ,
Տօ՛ւ Գառնաքսիանօ դրէ .

— Մեր եպիսկոպոսները մենք պիտի ընտ-
րենք ըսող հերետիկոսներէ՞ն ես, զուրցէ .

— Այո՛ .

— Գրէ՛, Տօն Գառնաքսիանօ. — Մեր եկե-
ղեցիները մեր մալն է ըսող հերետիկոսներէ՞ն ես .

— Այո՛ .

— Գրէ՛, Տօն Գառնաքսիանօ. — Ուրեմն,
դուն հերետիկոս ըլլալդ կը խոստովանի՞ն կոր . . .

— Չէ . . .

— Տօն Գառնաքաքէլի, հիմայ դուխդ բան
մը պիտի խաբարըմիշ ընեմ. Հա՛ ըսէ .

— Հա՛ .

— Գրէ՛, Տօն Գառնաքսիանօ .

— Է՛յ դուն չե՞ս ամէնար, որ քու մեծիդ
իթաաթ չես ըներ, ժողովուրդը մոյորեցնելու
եկեր ես . . . ի՞նչ. դուն, որու պաշտօնն էր աս
սիւրիւլիս չօպանութիւն ընելով, անոր . . .

Աստալքիս, Տօն Գառնաքաքօլի մէջ կը նե-
տուի ու կըսէ. Տէր իմ, էյեր կուզէք նէ, ատ-
հա շատ կախելու մարդիկ ունինք . . . աս ալ
նասիհաթնիդ բէք չը կրնար հասկնալ .

— Սո՛ւս դուն. չը դիտցած բանիդ մի՛ խառ-
նուիր . . . ուստի կը շարունակեմ. դուն, որու
պաշտօնն էր աս սիւրիւլիս չօպանութիւն ընե-
լով, անիկայ օղլաթմիշ ընել, բուրդը դըրքմիշ
ընել, տէրին ալ մէկտեղ . . . որովհետեւ քու
պաշտօնիդ մէջ խաւսուր ըրիր, սիւրիւլին հօգի-
ները մոյորցուցիր. յաւիտենական կորուստի էն
կինը տօրիր ձգեցիր, և կորսնցուցիր նետեցիր.
ապա ուրեմն հրաման կուտամ որ նախ՝ ամից-
եաքը արդիլեալ, կախեալ ու կախակայեալ ը-
լաւ . . .

Մօնսիներօր Գառաքաքօլանիին բերնէն աս
խօսքերս էլած չէլած, պիւթիւն օտային մէջի
ճիւղները քուքլային վրան կը թափին, մէկը
օսքերէն կը բռնէ, մէկը ձեռքերէն կը բռնէ,
մէկը երկան չուան մը կը բերէ, մէկալը չուա-
նին ճոթը թալանին վրայ հալխայէ մը կանցու-
նէ. ետքը քուքլային ճիւղը կանցունեն չուա-
նին մէկալ ճոթը և ամենը մէկէն ճուալով շե-
լով պուշտալով կ'սկսին քաշել զալալը քուք-
լան որ ալլում ալլում դեմնէն բարձրանալու
կ'սկսի .

Աս որ տեսայ նէ, ալ ինքզինքս չը կրնայով բռնել ըէք ձայնով գահգահ մըն է բրդուցի . . . մէջ մըն ալ չորս դէս նայեցայ . . . օճախին կրակը աչքին գարկաւ նէ, աչուքներս չըփեցի . ոչ բարեկամ կայ, ոչ բան . Մէյեր իսէ Շըմիսէին առջեւ քունս տարեր է . գիրքս ձեռքէս գետին ընկեր է . ու աս տեսած խենդ ու խեղար բաներս ալ երազ են եղեր . . .

ԽՕՄԲ ԶԿԻՏԵՄ . ԳԱՄ ԴՈՒՌԴ ՊԼՄԵՄ

Անկողմնակալ, այսինքն չորս կողմը չբռնող, իսկուհի Կիսկիւն Զաւարդ Կամ մարացիկին մէկը՝ (Տէր Աստուած, որչափ ալ շատեր են մեր անօրէն մեղքէն ասանկ անկողմնակալ խեղճերը) տեղ, Եւրոպայէն չունենալուն՝ անկողմնակալութեան խնամակալ՝ Օրագրի ասպնջականութեանը կը դիմէ, որն որ իր լայնածաւալ թերթին 137րդ թուոյն մէջ՝ անոր վեհանձնաբար անկիւնակ մը շնորհելով, խեղճը կը առնուի որցնէ, որպէս զի չըլլայ թէ օրին անապատտան մնայ .

Օրագիր՝ իւր այս բարեգործութեամբը աւելի իր սիրար շահած է, քան թէ ատով Անկարին օգնութիւն մը ըրած .

Ո՛չ առաքէն այս խի է՝ առաքինութեան մը հարազատ պատուին ու արգասիքն ալ .

Այս կտորը մէկ դի .

Սենք սա մեր խեղանդամին Բաբեխի անայցելութիւն մ'ընենք, և տեսնենք խեղճին ո՛ւր տեղը աւելի կը ցաւի .

Իր խօսքին նայելով՝ կը յուսայ եղեր թէ Սէլամիյէի թաղին հրաժարեալ խորհուրդը՝ Մամուլի 39րդ թուոյն մէջ տեսնուած ալիսի Բարբախտի պիտի պատասխանէ, (այսինքն նա ալ պիտի ալիսադուր բարբախտէ) բայց այս յոյսը փորը մնացեր է և բաւական սպասելէ վերջը՝ — որ քիչ մնացեր է պիտի ճաթի եղեր — տեսնելով որ խորհուրդը ասանկ քիչ խօսքերու կարելորութիւն տալէն դժբաղդաբար շատ հեռուն մնացած ըլլալով, թեւը մինչեւ մերինին չէ հասեր, ու ինքը բարեբաղդաբար միայն մօտը դնուած ըլլալուն՝ Մամուլի դրուածոց հերքում մը տալու չափ քիչ մը մէջքս ծռեմ ըսելնին՝ մեր ասպիկարը ինկեր, չորս կողմը կտորտեր, անկողմնակալ մնացեր է .

Հիմա քննենք, ի՞նչ է եղեր սըւոր տալիք հերքումը .

Մեր Դայրատը՝ ահա՛ այսպէս կը ճըմբըկայ .

Հրաժարեալ խորհուրդը երկու տարիուկէս իր յանձն առած պարտաւորութիւնքը խղճի մօտը կատարելով .

Սուս վկայները՝ հիմա ի՞նչ էլը հեծցնելու և պոչն ալ ձեռքը տալու սովորութիւնը չի գայ եւ .

Ուղածիդ պէս վկայէ ,

վկայիդ վկայ ալ պէտք ըլլայ նէ՝

Թուրք քեդի վկայ է . . .

Ս. Պատրիարք Հօր դահակալութեամբն իր ատամանակեայ պաշտօնը լրացած համարեց .

Փառք քեզ Աստուած . Հապա տակաւին չի գար նէ, մինչեւ երբ . . . երկուք ու կէս տարի առժամանակեա՛յ . . . քիչ չէ՛, յաւիտենական ըլլալու մատ մ'է մնացեր .

Կըսես ահա՛, սա՛ Հայրիկին գալը՝ նայէ ի՞նչ երեւելի և աներեւոյթ փորձանքներէ մեղազատեր է ու չեմք զգացած . Արդեօք տակաւին ասանկ ի՞նչեր կան 'ի ծածուկս, որ մեզ յայտնի չեն .

Առանց որեւէ կողմանէ ստիպում մը տեսնելու, իր հրաժարականը տուաւ .

Ստիպում ըսածը՝ ո՞րն է արդեօք . Թէոր տան Կիսկիւն պէս լաթերը դուրս թափելուն կըսեն, իրաւ է, այդպիսի բան մը եղած չէ .

որպէս զի թաղեցուց աղատ քուէարկութեամբն թաղային վարչութիւնը կազմուի .

Հոս ազատութիւն ըսածը՝ կամ հիները վերջնորելի ըլլալուն մէջ միայն պէտք է հասկցուի, կամ անոնց ընտրութիւնը ժամանակին բռնի եղած ըլլալու է, որ հիմակուանը՝ աղատ թողուելուն հոգը քաշուի . Մեր թաղայտի կարգ բանին անանկ կը պահանջէ որ միշտ երկու չարեաց մէկն եղած կամ ըլլալու վրայ է եղեր .

Ընտրութիւնը խաղաղութեամբ աւարտելու մօտ էր եւպլն . . .

Խորհուրդը իրաւանց և արգարութեան բռնաբարութեանը դէմ բողոքեց և դատաւորան խնդրեց . Ս. Պատրիարքը՝ արգարութիւնը ճանչելով ընտրական ասորինաւոր գործողութիւնները դադարեցուց, և զթաղ խորհուրդը՝ մինչեւ ցնոր տնօրէնութիւն չարունակելու հրաւիրեց .

Սա խօսքերը՝ ծայրէ 'ի ծայր բանդագուշանք չեն, ի՞նչ են. Յայտ յանդիման հակա-սովորներու ու մերկանդամ սուտերու ցանկ մը չեն, ի՞նչ են:

Ընտրութիւնը խաղաղութեամբ աւարտելու մօտ ըլլալը՝ խոստովանողն է՝ որ միանդամայն բողոքներու և դատաստանի հարկը կզգայ ու կը պահանջէ:

Ազատ քուէարկութեամբ թաղ. վարչութիւնը կազմուելու վրայ էր ըսողն է, որ միանդամայն ընտրական անօրինաւոր գործողութիւնները դադարեցան կրօնէ:

Քիչ մը վերը խաղաղութիւն ըսածը՝ խաղ-կութիւն եղած չըլլայ, ու աղաւաղածը՝ աղտոտ ըսելու տեղ՝ տապալարական սխալ մը սպրդած չըլլայ:

Թէոր ասանկ ալ չէ, հասկա ի՞նչ է:

Սա չկրցած բռնած, կոտորած կողմերու դրժկութեանը համար թող ըլլայ ո՞վ ողորմելի անդհակալ, շիտակը խոստովանէ ու սա խօսքերդ վերլուծէ՝, ապա թէ ոչ Մամուլ քեզ կը լուծէ:

Իրաւ է որ մենք ըսած էինք, « եթէ թաղ. խորհուրդը իր վրայ եղած անբաստանութիւնները չսրբէ՝ ականջէն քաշելով՝ զինքը հրապարակ պիտի բերենք, իր գատնադարսութեան պէ-դրոշմը ճակատին վրայ դարնելու համար. քայքայ մեր քան զթաղականն թաղական Տկարը՝ այս մասն մեզի հոգ մը չձգելու համար, հի-մա ինքը Անոր ոչ թէ ականջէն, այլ պոչէն բռնած, ու իր սա ձախողակ պաշտպանութեամբը տիւմբու մէջ ձգած, ու քաշքշելով՝ վեր առնեմ ըսելին, թէ իր մէջը կոտորած, և թէ անոր պոչն ալ փրկած ու ձեռքը մնացած է:

Թաղ. խորհուրդը իր վրայ եղած ամբաստանութիւնները պաշտօնապէս քննուելու համար՝ Ս. Պատ-րիարք Հօր արդէն խնդիր մատուցած է, քայքայ պատ-ճառը չի գիտցուիր՝ այս խնդրոյն լուծման ցարդ առ կախ մնալուն:

Իրաւ որ մարդ՝ եթէ այս թ. խորհուրդին անդամակիցներէն մէկն ըլլայ, անոր ներքին գործառնութեանցը այսչափ հետամուտ կա-րող չէ ըլլալ:

Ասի որ սատանայի սղոյ ներշնչութեամբն է արդեօք: Աս ալ Մեփիստօփէիներ չէ եմ:

Ինչ երեւելի դիմակաւոր Մեփիստօփէիներ ունինք, ու միայն մեր աներեւոյթին անունն է ելեր:

Հաշուային խնդրոյ դալով՝ անանկ հաշուե-ցուցակ մը հրատարակած է եղեր. խորհուրդը որ՝ ամէն կարգի ազգայնոց գահունակութեանը և հաւանութեանը ՄԱՄՈՒԼ արժանացած է եղեր:

Այո, անանկ է. իւսկիւտար՝ Կառնիսիւն բռնէ մինչեւ Կառնիսիւն շնորհակալութեան դրեր տեղացին անձրեւի պէս, անանկ որ այն կողմերու այգեպանները առջի բերան չէին կարծելով՝ մինչեւ անգամ մեծ յուսահատու-թեան մէջ լինեալ էին:

Վերջապէս, անկողմնակալ թաղեցի (իմա կատարեալ եղակի Ս. դէմք) ոտորադրու-թիւնը՝ Կառնիսիւն կը վերջացնէ ըսելով թէ՝ Մա-մուլի այդ Կառնիսիւն տողերուն առիթ տուած է անցեալ տարուան հրաժարեալ խորհրդոյն քա-ղաքական իշխանութեան ձեռք անոր խմբա-գիրը օրինաց արամադրութեամբ պատժել տը-ւած ըլլալը, որով ճակատին այնպիսի դրոշմ մը զարկաւ, որ յաւիտեան սրբուելիք չունի:

Սենք յաւիտեան չսրբուելու դրոշմով՝ նախ 'ի Ս. առաջանի դրոշմեալ ենք. և պատրաստ ենք ամեն ժամանակ բարոյականի պաշտպա-նութեան համար թէ 'ի դան և թէ 'ի բանա և այլ յայտպիսի հալածանա դրոշմուիլ:

Ասանկ դրոշմները մեզի համար փառք, պատիւ և պարծանք է, բաւական է որ այս դրոշմը՝ Սեն չ'ըլլայ, ինչպէս որ մենք ըսած էինք, թէ պիտի դարնենք:

Եթէ Սեն չեղածներն ալ անարդանք կը հա-մարուին մեր կոկոզավիդ ապարանին համար հապա վասն կրօնի և հայրենեաց հալածող դիւցազունները՝ ի՞նչ են իր խելքին նժարովը: Կրնայ ասոնց ամենը կրտսմ՝ որոնք անոր պէս ձրի ստիճներու սեւ դրաքարտութեամբը մատ-նուած են 'ի բանա և 'ի մահ — գատնադարտե-լի սեպելու չափ յանգ գնութիւնն ունենալ:

Եթէ կրնայ, թող բարոյականութեան պաշա-պանի մը գերագոյն իշխանութեամբ բռնադա-կուին ալ նախատինք համարուած ըլլայ. Ապա թէ ոչ լեզուն իրեն քաշելով՝ թող մեր քովը գայ, որ իրեն ցոյց տանք, իր ճակատին վրայ դարնուած պաշտօնական տղուէսադրոշմը:

ՇԱՐԱԳԻՐ — ՏՆՕՐԵՆ

ԴԵՌՈՐ Թ. ԱՅՎԱԶՆԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Թ. Յ. ԻՐԻՐԳՆԱՆ